

The Millie Arbesfeld
Midreshet Yom Rishon

Sunday Morning Learning Program for Women

WWW.MIDRESHETYOMRISHON.ORG

*The Natural and
the Supernatural:*

נס וטבע בהשקפת

חז"ל

Rabbi Shalom Rosner

כ' שבט תשס"ח • January 27, 2008

(1) מהר"ל – נר מצוה

ולכך הדליקו בו ח' ימים כי קדוש קדשים הוא אחר שבעה וזהו השמיני, ולמה קודש קדשים אחר שבעה כי הנהגת עולם הטבע הוא תחת מספר ז' כי בו' ימים נברא העולם הזה הטבעי ולפיכך מה שאחר הטבע הוא תחת מספר שמונה, שמונה הוא אחר ז' ימי הטבע ולכך המילה שהיא על הטבע שהרי לפי הטבע האדם נולד עול.

(2) Rabbi Shava Karlinsky – Torah.org

The Greeks believed in nature, and they worshipped it. They placed primary importance externals: strength; the physical body; majority subjugates the minority; survival of the fittest; what you see is what you get. Their ideology required man to operate within the laws of nature, to try to dominate nature, and when necessary to pay the required homage to the gods of nature, gods imbued with observable human characteristics, lusts and limitations. Only what was observable on the outside counted, not what was hidden inside. Even their wisdom was based on what man, exclusively through his natural human intellect, could figure out and understand. Chazal appropriately called that "Chochma Chitzonit," exterior wisdom.

(3) תלמוד ירושלמי – מסכת סנהדרין (א:ב)

ויאפי' בדיני נפשות בת שלש שנים ויום אחד בא עליה הרי זה בסקילה נמלכו בית דין לעברו ובא עליה אינו בסקילה אמר רבי אבין אקרא לאלהים עליון לאל גומר עלי

(4) ספר מורה הנבוכים להרמ"ם (ג:ט)

שזאת המילה היא השלמת חסרון יצירה, ומצא כל חולק מקום לחלוק ולומר, איך יהיו הדברים הטבעיים חסרים עד שיצטרפו להשלמה מחוץ, עם מה שהתבאר מתועלת העור ההוא לאבר ההוא, ולא נתנה מצוה זו להשלים חסרון הבריאה, רק להשלים חסרון המדות, והנזק ההוא הגופני המגיע לאבר ההוא, הוא המכוון, אשר לא יפסד בו דבר מן הפעולות שבהם עמידת האיש ולא תבטל בעבורה ההולדה, אבל תחסר בו התאוה היתרה על הצורך, והיות המילה מחלשת כח הקושי, ופעמים שתחסר ההנאה, הוא דבר שאין ספק בו, כי האבר כשישפך דמו ויוסר מכסהו מתחלת בריאתו, יחלש בלי ספק, ובבאור אמרו החכמים ז"ל הנבעלת לערל קשה לפרוש ממנו, וזה החזק בטעמי המילה אצלי

(5) תהלים (קד:ט-יד)

- (ט) גְבוּל שְׁמֵת בַּל יַעֲבֹדוּן בַּל יִשׁוּבוּן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ :
 (י) הַמְשַׁלַּח מַעֲיָנִים בְּנַחְלִים בֵּין הָרִים יִהְלֹכוּן :
 (יא) יִשְׁקוּ בַּל חִיתוֹ שְׂדֵי יִשְׁבְּרוּ פְרָאִים צְמָאָם :
 (יב) עֲלִיָּהֶם עוֹף הַשָּׁמַיִם יִשְׁכּוּן מִבֵּין עֲפָאִים יִתְּנוּ קוֹל :
 (יג) מִשְׁקַה הָרִים מַעֲלִיֹּתָיו מִפְּרֵי מַעֲשֵׂיךָ תִּשְׁבַּע הָאָרֶץ :
 (יד) מִצְמִיחַ חִצֵּיר לְבִהְמָה וְעֵשֶׂב לְעִבְדַת הָאָדָם לְהוֹצִיא לָהֶם מִן הָאָרֶץ :

(6) משנה – מסכת אבות (ה:ה)

עשרה נסים נעשו לאבותינו בבית המקדש לא הפילה אשה מריח בשר הקדש ולא הסריח בשר הקדש מעולם ולא נראה זבוב בבית המטבחים ולא אירע קרי לכהן גדול ביום הכפורים ולא כבו גשמים אש של עצי המערכה ולא נצחה הרוח את עמוד העשן ולא נמצא פסול בעומר ובשתי הלחם ובלחם הפנים עומדים צפופים ומשתחווים רווחים ולא הזיק נחש ועקרב בירושלים מעולם ולא אמר אדם לחברו צר לי המקום שאלין בירושלים :

(7) תלמוד בבלי – מסכת ברכות (נד)

/משנה./ הרואה מקום שנעשו בו נסים לישראל, אומר: ברוך שעשה נסים לאבותינו במקום הזה. מקום שנעקרה ממנו עבודה זרה, אומר: ברוך שעקר עבודה זרה מארצנו.

(8) מורה הנבוכים (ב:כט)

זהו דעתי והוא שצריך שיאמן, אע"פ שהחכמים ז"ל כבר אמרו בנפלאות דברים זרים מאד, תמצאם בבראשית רבה ובמדרש קהלת, והענין ההוא הוא שהם רואים הנפלאות הם ממה שבטבע גם כן על צד אחד, וזה שהם אמרו כי כשברא הש"י זה המציאות והטבעו על אלו הטבעים, שם בטבעים ההם שיתחדש בהם כל מה שיתחדש מהנפלאות בעת חרושה, ואות הנביא שהודיעהו השם בעת אשר יאמר בו מה שיאמר ויפעל הדבר כמו ששם בטבעו בשורש מה שהוטבע, וזה אם הוא כמו שתראהו הוא מורה על מעלת האומר, והיות קשה בעיניו מאד שישתנה טבע אחר מעשה בראשית, או יתחדש רצון אחר שהונחו כן, וכאלו הוא יראה על דרך המשל שהוא שם בטבע המים שידבקו ויגרו ממעלה למטה תמיד, רק בעת ההיא שטבעו בו המצויים והמים ההם לבד הם שיחלקו, וכבר העירותיך על עקר זה המאמר ושזה כולו בריחה מהתחדשות דבר, ושם נאמר אמר ר' יונתן תנאים התנה הקב"ה עם הים שיהא נקרע לפני ישראל הדא הוא דכתב וישב הים לפנות בקר לאיתנו, אמר ר' ירמיה בן אלעזר לא עם הים בלבד התנה הקב"ה אלא עם כל מה שנברא בששת ימי בראשית, הה"ד אני ידי נטו שמים וכל צבאם צויתי, צויתי את הים שיקרע, את האור שלא תזיק לתנניה מישאל ועזריה, ואת האריות שלא יזיקו לדניאל, ואת הדג שיקיא את יונה והוא ההקש בשאר, הנה כבר התבאר לך הענין ונגלה הדעת

(9) משנה – מסכת אבות (ה:ו)

עשרה דברים נבראו בערב שבת בין השמשות ואלו הן פי הארץ ופי הבאר ופי האתון והקשת והמן והמטה והשמיר והכתב והמכתב והלוחות ויש אומרים אף המזיקין וקבורתו של משה ואילו של אברהם אבינו ויש אומרים אף צבת בצבת עשויה:

10 פירוש המשניות להמרב"ם – מסכת אבות (ה:ה)

כבר זכרתי לך בפרק השמיני, שהם לא יאמינו בחידוש הרצון עת אחר עת, אלא שבראשית עשיית הדברים הושם בטבעם שייעשה בהם כל מה שייעשה, בין שהיה הדבר אשר ייעשה - תדיר, והוא הדבר הטבעי, ובין שהיה לעתים רחוקות, והוא המופת. ולפיכך אמר שביום הששי הושם בארץ שתשקע בקורה ועדתו, ובבאר שתוציא המים, ובאתון שתדבר, וכן השאר. וכתב היא התורה הכתובה לפניו יתעלה, כמו שאמר, ולא נדע איך, והוא אומרו: + שמות כד יב + "ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם". ומכתב הוא הכתב אשר על הלוחות, כמו שאמר: + שמות לב טז + "והמכתב מכתב אלהים הוא".

ושמא תאמר: ואם המופתים כולם הושמו בטבעי אותם הדברים מששת ימי בראשית - למה יחדו אלה העשרה? דע, שהם לא יחדו לומר שאין שם מופת שהושם בטבע הדברים מששת ימי בראשית זולת אלה, אלא אמר שאלה בלבד היתה עשייתם בין השמשות, ושאר המופתים אמנם הושמו בטבע הדבר אשר נעשו בו בראשית העשותו. למשל אמר, כי ביום השני, בעת היחלקות המים, הושם בטיבעם שייבקע ים סוף למשה, והירדן ליהושע, וכן לאלהיה ואלישע. וביום הרביעי, כשנבראה השמש, הושם בה שתעמוד בזמן פלוני במאמר יהושע לה. וכן שאר המופתים, חוץ מאלה העשרה. והם הושמו בטבע אותם הדברים בין השמשות.

11 שמואל ב' (י:יב)

חֶזֶק וְנִתְחַזַּק בְּעַד עֲמֻנוּ וּבְעַד עַרְי אֱלֹהֵינוּ נִקְנָךְ יַעֲשֶׂה הַטּוֹב בְּעֵינָיו:

12 רלב"ג (שם)

חזק ונתחזק בעד עמנו - למדנו מזה שאין ראוי לסמוך על הנס אבל ראוי שישתדל האדם בהצלחתו לפי מה שאפשר ואז יעזור הש"י כי הש"י לא יחדש המופתים רק במקומות הכרחיים כמו שזכרנו פעמים רבות:

13 רמב"ן – שמות (יג:טז)

ועתה אומר לך כלל בטעם מצות רבות. הנה מעת היות ע"ג בעולם מימי אנוש החלו הדעות להשתבש באמונה, מהם כופרים בעיקר ואומרים כי העולם קדמון, כחשו בה' ויאמרו לא הוא, ומהם מכחישים בידעתו הפרטית ואמרו איכה ידע אל ויש דעה בעליון (תהלים עג יא), ומהם שיוודו בידעה ומכחישים בהשגחה ויעשו אדם כדגי הים שלא ישגיח האל בהם ואין עמהם עונש או שכר, יאמרו עזב ה' את הארץ. וכאשר ירצה האלהים בעדה או ביחיד ויעשה עמהם מופת בשנוי מנהגו של עולם וטבעו, יתברר לכל בטול הדעות האלה כלם, כי המופת הנפלא מורה שיש לעולם אלוה מחדשו, ויודע ומשגיח ויכול. וכאשר יהיה המופת ההוא נגזר תחלה מפי נביא יתברר ממנו עוד אמתת הנבואה, כי ידבר האלהים את האדם ויגלה סודו אל עבדיו הנביאים, ותתקיים עם זה התורה כלה:

ולכן יאמר הכתוב במופתים למען תדע כי אני ה' בקרב הארץ (לעיל ח יח), להורות על ההשגחה, כי לא עזב אותה למקרים כדעתם. ואמר (שם ט ט) למען תדע כי לה' הארץ, להורות על החידוש, כי הם שלו שבראם מאין ואמר (שם ט יד) בעבור תדע כי אין כמוני בכל הארץ. להורות על היכולת, שהוא שליט בכל, אין מעכב בידו, כי בכל זה היו המצריים מכחישים או מסתפקים. אם כן האותות והמופתים הגדולים עדים נאמנים באמונת הבורא ובתורה כלה:

ובעבור כי הקב"ה לא יעשה אות ומופת בכל דור לעיני כל רשע או כופר, יצוה אותו שנעשה תמיד זכרון ואת לאשר ראו עינינו, ונעתיק הדבר אל בנינו, ובניהם לבניהם, ובניהם לדור אחרון. והחמיר מאד בענין הזה כמו שחייב כרת באכילת חמץ (לעיל יב טו) ובעזיבת הפסח (במדבר ט יג), והצריך שנכתוב כל מה שנראה אלינו באותות ובמופתים על ידינו ועל בין עינינו, ולכתוב אותו עוד על פתחי הבתים במוזות, ושנוכיר זה בפניו בבקר ובערב, כמו שאמרו (ברכות כא א) אמת ויציב דאורייתא, ממה שכתוב (דברים טז ג) למען תזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך, ושנעשה סכה בכל שנה:

וכן כל כיוצא בהן מצות רבות זכר ליציאת מצרים. והכל להיות לנו בכל הדורות עדות במופתים שלא ישתכחו, ולא יהיה פתחון פה לכופר להכחיש אמונת האלהים. כי הקונה מזוה בזו אחד וקבעה בפתחו ונתכוון בענינה כבר הודה בחדוש העולם ובידיעת הבורא והשגחתו, וגם בנבואה, והאמין בכל פנות התורה, מלבד שהודה שחסד הבורא גדול מאד על עושי רצונו, שהוציאנו מאותו עבדות לחירות וכבוד גדול לזכות אבותיהם החפצים ביראת שמו:

ולפיכך אמרו (אבות פ"ב מ"א) הוא זהיר במצוה קלה כבחמורה שכולן חמורות וחביבות מאד, שבכל שעה אדם מודה בהן לאלהיו, וכוונת כל המצוות שנאמין באלהינו ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון חפץ בתחתונים מלבד שידע האדם ויודה לאלהיו שבראו, וכוונת רוממות הקול בתפלות וכוונת בתי הכנסיות וזכות תפלת הרבים, זהו שיהיה לבני אדם מקום יתקצו ויודו לאל שבראם והמצאים ויפרסמו זה ויאמרו לפניו בריותיך אנחנו, וזו כוונתם במה שאמרו ז"ל (ירושלמי תענית פ"ב ה"א) ויקראו אל אלהים בחזקה (יונה ג ח), מכאן אתה למד שתפלה צריכה קול, חציפא נצח לבישה (עי' ערוך ערך חצף):

ומן הנסים הגדולים המפורסמים אדם מודה בנסים הנסתרים שהם יסוד התורה כלה, שאין לאדם חלק בתורת משה רבינו עד שנאמין בכל דברינו ומקרינו שכלם נסים אין בהם טבע ומנהגו של עולם, בין ברבים בין ביחיד, אלא אם יעשה המצות יצליחנו שכרו, ואם יעבור עליהם יכריחנו ענשו, הכל בגזרת עליון כאשר הזכרתי כבר (בראשית יז א, ולעיל ו ב). ויתפרסמו הנסים הנסתרים בענין הרבים כאשר יבא בייעודי התורה בענין הברכות והקללות, כמו שאמר הכתוב (דברים כט כג כד) ואמרו כל הגוים על מה עשה ה' ככה לארץ הזאת, ואמרו על אשר עזבו את ברית ה' אלהי אבותם, שיתפרסם הדבר לכל האומות שהוא מאת ה' בעונשם. ואמר בקיום וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו ממך. ועוד אפרש זה בעזרת השם (ויקרא כו יא):

14 תלמוד בבלי – מ"ס ברכות (ד:)

אמר רבי אלעזר אמר רבי אבינא: כל האומר (תהלים קמ"ה) תהלה לדוד בכל יום שלש פעמים - מובטח לו שהוא בן העולם הבא. מאי טעמא? אילימא משום דאתאי באל"ף ב"ת - נימא (תהלים קי"ט) אשרי תמימי דרך דאתאי בתמיניא אפינ! אלא משום דאית ביה (תהלים קמ"ה) פותח את ידך - נימא הלל הגדול דכתיב ביה: (תהלים קל"ו) נתן לחם לכל בשר! - אלא: משום דאית ביה תרתי.

(15) תלמוד בבלי – מסכת שבת (ק"ח):

והאמר מר: הקורא הלל בכל יום - הרי זה מחרף ומגדף!

(16) רש"י (שם)

הרי זה מחרף ומגדף - שנביאים הראשונים תיקנו לומר בפרקים לשבח והודיה, כדאמרינן בערבי פסחים, (ק"ז, א), וזה הקורא תמיד בלא עתה - אינו אלא כמזמר שיר ומתלוצץ.

(17) משך חכמה – ריש פרשת בחוקותי

תורת כהנים פרק א, א) בלילי שבתות (מעשה בימי שמעון בן שטח, בימי שלומציון המלכה, שהיו גשמים יורדים מלילי שבת ללילי שבת, עד שנעשו חטים ככליות ושעורים כגרעיני ויתים ועדשים כדגרי זהב, וצורו. מהם חכמים והניחום לדורות הבאים) להודיע כמה חטא גורם, שנאמר (ירמיה ה, כה) "וחטאתיכם מנעו הטוב מכם". הענין, דהנהגה הנסיית היא אינה תכליתית, שהשם באר העולם שתתנהג באופן הטבעי, אשר היא בת אלקים וכל תכיל. שמדתה יכול להיות באופן ברכה נפרצה ואושר מרובה עד בלי די. רק באופן שאם יכיר האדם כי היא איננה רק השגחה פרטית על כל פרט, והטבע הוא רק נסים רצופים, אשר מתרגל עין הרואה, וכאשר ילך האדם בדרכי השם במישור, גם באופן טבעי יוכל להתברך. ובוזה נתברכו ישראל "אם בחוקותי תלכו", אז גם חוקות שמים וארץ ילכו במישור, כי כל דרכי הטבע, לפי מה שסדרה אותם החכמה האלקית, מכוונות ומוגבלות לדרכי התורה והמצוה. ולמען שלא יטעה האדם וישכח בורא ומסדר ומשיגה מהטבע, ויחשוב לרוב הרגלו כי הטבע היא בעצמה, להפרידה מיוצרה - לכן יש נסים. אבל אינם תכליתיים, והנסים הוא רק להעיר לבות בני אדם על מפעלות הבורא ב"ה בטבע, כי היא ידו והשגחתו הטהורה. לכן (שבת ק"ח, ב): האומר הלל הגדול בכל יום - שמורה שראוי להודות רק להנך פעולות של דרך נס, אבל מפעלות הטבע אין צריכים להיוצר אחרי שבראן - הרי זה מחרף ומגדף. אבל כל האומר תהלה לדוד בכל יום (ברכות ד, ב) - שזה מדבר על מפעלות סודו הטבעי אשר בכל יום, כמבואר - מובטח שהוא בן העולם הבא.

והנה על דרך גם בלתי דסדר הטבעי, אינו מן הפלא, כמו מן וכיוצא בזה. אבל הענין הנפלא בהטבע הוא ההזנה התמידית, שזה קיום הנמצאים והרכבת הנפרדים, ובדרך טבעי כל יום קבוע הזגה לאלפי אלפים בלי מספר נמצאים, מזון, אשר כל אחד זיון מן הטבע הוא פועל מורה על חכמה ושלמות וכבוד השי"ת למבין, יותר ממה שמורה הנסים. ולכן אמרו (ברכות שם), משום דאיתא באלפא ביתא - שענין אלפא ביתא מורה על סידור טבעי, שאינו מדלג, רק הולך מאלף עד תיו. ולכן בברכת המאורות בחול ושבת סדרו באלפי ביתא. והוא כמו סידור

(18) מכתב מאלהיו (א: 179-178)

אך כשנדייק יותר, ונתעמק, תעמוד השאלה לפנינו: הן עכ"פ לא נדע המהלך למה הסבה מסכבת המסובב, ורק נדע שכך הוא תדיר. האם אין זה באמת נס תדירי, - אלא שהורגלנו בו? ונצייר נא לנו: אלו ראינו קבר אשר המת שנקבר בו כבר נאכל כל בשרו ויהי לעפר. והנה לאט לאט מעומק הקבר מתחיל לצמוח גוף אדם ועולה דרך הקרקע, והקבר נפתח ויוצא ועולה אדם חי ככל החיים, מה היינו אומרים לזה? האם אין זה נס גדול של תחיית המתים? וא"כ למה לא נבחיז נס זה בתבואה, הנזרעת בארץ, והזרע נרקב לגמרי, ואח"כ מתחיל לצמוח מתוך הרקבו. - האם אין זה תחיית המתים ממש, בלי הפרש? בודאי כן הוא, אבל הפרש שלתחיית המתים של אנשים לא הורגלנו, ולתחיית המתים של התבואה הורגלנו. אליו חיינו רגילים להיפך, היינו קוראים לתחיית המתים שבכית הקברות - טבע, ולתחיית המתים שבזרעים היינו קוראים - נס.

אבל האמת היא, כי אין בין נס והטבע כלום: הכל נס הוא: כל העולם כולו אין לו שום סבה זולת רצונו ית', ורצונו היינו מעשיו והנהגתו, כי כל אשר ברצונו מתהווה מאליו, רק זה שאנו קוראים לו נס היינו רצון שיתחזה ענין שלא הורגלנו בו וממילא החידוש פועל בנו להתעורר ולראות בו את יד ה'. וזה שאנו קוראים טבע הוא אשר רצונו ית' שיתמיד אופן א' אשר נהי' מורגלים בו, ויהיה מקום לנסות את האדם. אם גם בכזה יראה אך את רצון ה' לבד, או יחשוב כי מסר השי"ת כוחות לטבע - ושבתוך הטבע יש גם לאדם עצמו כח לפעול בדרך סבה ומבוכב. ולפ"ז הטבע איננה במציאות כלל, אלא היא רק כאחיות עינים לאדם, שהיא' לו מקום לטעות וגם לבחור באמת.

(19) רמב"ם – הלכות תפילה ונשיאת כפים (א: א)

מצות עשה להתפלל בכל יום שנאמר ועבדתם את ה' אלהיכם, מפי השמועה למדו שעבודה זו היא תפלה שנאמר ולעבדו בכל לבבכם אמרו חכמים אי זו היא עבודה שבלב זו תפלה, ואין מנין התפלות מן התורה, ואין משנה התפלה הזאת מן התורה, ואין לתפלה זמן קבוע מן התורה.

(20) השגות הרמב"ן לספר המצוות (מצות עשה ה')

אלא ודאי כל ענין התפלה אינו חובה כלל אבל הוא ממדות חסד הבורא ית' עלינו ששומע ועונה בכל קראינו אליו. ועיקר הכתוב ולעבדו בכל לבבכם מצות עשה שתהיה כל עבודתינו לאל ית' בכל לבבנו כלומר ככוונה רצויה שלימה לשמו ובאין הרהור רע, לא שנעשה המצות בלא כונה או על הספק אולי יש בהם תועלת. כענין ואהבת את יי' אלהיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאורך שהמצוה היא לאהוב את השם בכל לב ולב ושנסתכן באהבתו בנפשנו ובממונו. ומה שדרשו בספרי (עקב) ולעבדו זה התלמוד ד"א זו תפלה אסמכתא היא אן לומר שמכלל העבודה שנלמוד תורה ושנתפלל אליו בעת הצרות ותהיינה עינינו ולבנו אליו לבדו כעני עבדים אל יד אדוניהם. וזה כענין שכתוב (בהעלותך י') וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצורך אתכם והרעותם בחוצרות ונזכרתם לפני יי' אלהיכם והיא מצוה על כל צרה וצרה שתבא על הצבור לצעוק לפניו בתפלה ובתעוה...

Reflectoins of the Rav – Vol. 1:21 (21)

The views of Maimonides and Nahmanides can be reconciled. Both regarded prayer as meaningful only if it is derived from a sense of *tzarah*. They differ in their understanding of the word. Maimonides regarded daily life

itself as being existentially in straits inducing in the sensitive person feelings of despair, a brooding sense of life's meaninglessness, absurdity, lack of fulfillment. It is a persistent *tzarah*, hwhich exists *bekhol yom*, daily. The word *tzarah* connotes more than external trouble; it suggests an emotional and intellectual condition in which man sees himself as hopelessly trapped in a vast, impersonal universe desolate, without hope. Certainly, the Psalmist's cry, *min hametzar karati Yah*, "Our of my straits, I have called upon the Lord" (118:5), refers to an inner, rather an externally induced state of constriction and oppression.

Out of this sense of discomfiture prayer emerges. Offered in comfort and security, prayer is a paradox modern methods of suburban worship and plush synagogues notwithstanding, the desire for proximity of wife and children at services comes from a need for security and comfort. Real prayer is derived from loneliness, helplessness, and a sense of dependence. Thus, while Nahmanides dealt only with "surface crisis," public distress, *tzarot tzibbur*, Maimonides regarded all life as a "depth crisis," a *tzarat yahid*.

(22) תהלים (קכב:ג)

ירושלם הבנויה כעיר שחברה לה יחדו:

(23) מלבים – שמואל ב' (ח:י)

וילך המלך ואנשיו, אחר שעתה התאחדו שני ממלכות ישראל, שהיו עד עתה שבט יהודה תחת דוד, ויתר השבטים ובנימין שבט שאול בראשם תחת איש בושת, ושבו כולם למלכות אחת תחת דוד, היה מן העצה וכן הופיע רצון ה', שיעיר המלוכה תהיה בגבול השייך לשני השבטים שהיו שבטי מלכות, וזה היה בירושלים שהיתה חציה ליהודה וחציה לבנימין כמו ש בגבולי הארץ וכמו שאמרו חכמינו זכרונם לברכה (יומא יב.) רצועה היתה יוצאה מחלקו של יהודה לחלקו של בנימין ובו מזבח בנוי, וכבר בארנו (שופטים א) כי בני יהודה כבשו חלקם בירושלים רק בני בנימין לא כבשו את חלקם וישב שם היבוי וילך

(24) שמואל ב' (א:יז-יח)

(יז) וַיִּקְרָן דָּוִד אֶת הַקִּינָה הַזֹּאת עַל שְׂאוּל וְעַל יְהוֹנָתָן בְּנוֹ:
(יח) וַיֹּאמֶר לְלֵמֵד בְּנֵי יְהוּדָה קִשְׁת הַגָּה כְּתוּבָה עַל סֵפֶר הַיִּשָּׁר:

(25) העמק דבר – דברים (לג:ב)

לבנימין אמר – טבע שבט בנימין וגדוליו להתהלך בדרך החסידות והפקרות למעלה מטבע אנושי בבטחון כאשר יבואר, על כן סמך ברכת שבט לשבט לוי, והיינו שבעת שמת שאול והיה דוד מקונן עליו [ש"ב ב'], והחל לפני הקינה, ללמד את בני יהודה קשת, הנה כתובה על ספר הישר, ולא היה אותה שעה ראוי לאזהרת מלך מה שנוגע לעניני מדינה, אלא היא מכלל הקינה, שבעת מלוך שאול היה דוד בעצמו מתגבר על גלית במקל ובאבן, ולא היה נצרך ללמד בני יהודה קשת, והיינו משום דזכות שאול היה אז, אבל היום ההכרח ללמד בני יהודה קשת, והנה היא כתוב על ספר הישר, הוא ספר דברים כדאיתא במס' ע"ז פרק ב', והיינו מקרא שאנו עומדים בו, דברכת יהודה היה ידיו רב לו, ובברכת בנימין כתיב ישכון לבטח עליו, ואינו צריך לרוב מבסיסי מלחמה, ועוד נתבאר בספר בראשית בברכת יעקב. והנה כמו שאנו מפרשים שהיה בטחון

(26) מגילת אסתר (ב:ה)

איש יהודי היה בשושן הבירה ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני:

(27) אסתר (ד:יג-יד)

(יג) וַיֹּאמֶר מֶרְדֳּכָי לְהָשִׁיב אֶל אֶסְתֵּר אֵל תְּדַמִּי בְּנִפְשָׁךְ לְהַמְלִיט בֵּית הַמֶּלֶךְ מִכָּל הַיְּהוּדִים:
(יד) כִּי אִם הִחְרַשׁ תִּחְרַשִּׁי בְּעַת הַזֹּאת נָחַ וְהִצְלָה יַעֲמֹד לַיְּהוּדִים מִמָּקוֹם אַחֵר וְאֵת וְבֵית אָבִיךָ תִּאֲבְדוּ וְיָדַע אִם לַעַת כְּזֹאת הִצְעַף לַמְּלָכוֹת:

(28) יהושע (ג:א-ג)

(א) וַיִּשְׁכַּם יְהוֹשֻׁעַ בְּבֹקֶר וַיִּסְעוּ מִהַשְּׁטִים וַיָּבֹאוּ עַד הַיַּרְדֵּן הוּא וְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיְלַנוּ שָׁם טָרְם יַעֲבְרוּ:
(ב) וַיְהִי מִקְצֵה שְׁלֹשֶׁת יָמִים וַיַּעֲבְרוּ הַשָּׂטָרִים בְּקֶרֶב הַמַּחְנֶה:
(ג) וַיִּצְוּ אֶת הָעָם לֵאמֹר כִּרְאוּתְכֶם אֶת אַרְוֹן בְּרִית קִנְיָן אֶל הַיַּכְּסִים וְהַכְּתָנִים הַלְוִיִּם נְשָׂאִים אֹתוֹ וְאַתֶּם תִּסְעוּ מִמְּקוֹמְכֶם וְהִלַּכְתֶּם אַחֲרָיו:

(29) ביאורי חסידות לנביאים (עמ' יז)

והלכתם אחריו. כל זמן שהיו ישראל במדבר, חייהם היה בעיקר רוחני, לחם מן השמים, מים מן הבאר, בגדים: "שמלתך לא בלתה מעליך", כשהתחיל להכנס לארץ ישראל ולהתחיל בעבודה טבעית, זריעה קצירה וכו' צוה אותם השי"ת: "כראותכם את ארון ברית ה' וגו' והלכתם אחריו" הארון, אף שהוא בנוי כולו מיסודות חומריים, בכל זאת: הארון נושא את נושאו, מקום הארון אינו מן המדה, היינו התחברות הטבע עם למעלה מן הטבע, וזה שאמר להם יהושע: "והלכתם אחריו". כן תהיה הנהגתכם בארץ. (לקוטי שיחות, שלח)

(30) מהר"ל (שם, עמ' כב')

ועוד יש לומר שיעיקר מה שקבעו ימי חנוכה בשביל שהיו מנצחים את היונים רק שלא היה נראה שהיה כאן נצחון הזה על ידי נס שעשה זה השם יתברך ולא היה זה מכחם וגבורתם ולפיכך נעשה הנס על ידי נרות המנורה שידעו שהכל היה בנס מן השם יתברך, וכך המלכחמה שהיו מנצחין ישראל היה מן השם יתברך.

(31) בית יוסף – אורח חיים (סי' תרע')

ואיכא למידק למה קבעו שמנה ימים דכיון דשמן שבפך היה בו כדי להדליק לילה אחת ונמצא שלא נעשה הנס אלא בשבעה לילות. וי"ל שחילקו שמן שבפך לשמנה חלקים ובכל לילה היו נותנים במנורה חלק אחד והיה דולק עד הבוקר ונמצא שבכל הלילות נעשה נס. ועוד י"ל שלאחר שנתנו שמן בנרות המנורה כשיעור נשאר הפך מלא ככתחלה וניכר הנס אף בלילה הראשונה. אי נמי שבלי לראשון נתנו כל השמן בנרות ודלקו כל הלילה ובבוקר מצאו הנרות מלאים שמן וכן בכל לילה וליילה:

(32) תלמוד בבלי – מסכת תענית (כה.)

חד בי שמשי חזייה לברתיה דהוות עציבא, אמר לה: בתי למאי עציבת? - אמרה ליה: כלי של חומץ נתחלף לי בכלי של שמן, והדלקתי ממנו אור לשבת. - אמר לה: בתי, מאי אכפת לך? מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק. תנא: היה דולק והולך כל היום כולו, עד שהביאו ממנו אור להבדלה.

(33) מכתב מאלהו (שם)

ומה יעשה האדם להנצל מפח של הטעיות הללו, ומה יקרב אותו להגיד שהכל בא לו ישר ממנו ית' וכי אין כח ומציאות כל בסבות? העצה היותר ברורה לזה היא התפילה, כי התפילה תקבע בנפשנו את ההכרה כי רק בבקשה ממנו יה' נוכל להשיג את משאלות לבבנו, ורק ממנו יגיענו הכל. ואז"ל (פסחים ק"ח): "קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף", ועי' רשב"ם "כלומר גם גדול": ואין הכונה שהנס גדול וקשה לפניו ח"ו. - כי הכל שוה לפניו - אלא פירושו שמצדנו צריכים אנו להתבונן, ולהכיר את הפלא הנפלא והנס הגדול ע"פ השגתנו. וזהו מש"כ שם הרשב"ם "ונפ"מ למבעי רחמי". כי בבקשת הרחמים נכיר את גדולת הנס בדבר המזונות, אשר רוב בנ"א יטעו ויחשבו לענין טבעי. ונברר בתפילתנו לעצמנו כי אין טבע כל עיקר, והכל אך ממנו ית' בא לנו, מבלי סבה זולתו, וע"כ אך ממנו נבקש ונשיג.

(34) תלמוד בבלי – מס' פסחים (ק"ח.)

אמר רב שיזבי משמיה דרבי אלעזר בן עזריה: קשין מזונותיו של אדם כקריעת ים סוף, דכתיב +תהלים קלו+ נתן לחם לכל בשר וסמך ליה לגזר ים סוף לגזרים.

(35) רשב"ם (שם)

כקריעת ים סוף. כלומר נס גדול עושה לו הקדוש ברוך הוא למי שנותן לו מזונות כאשר משה לישראל שקרע להם ים סוף ונפקא מיניה למבעי רחמי:

(36) רב שמשון רפאל הירש עה"ת – בראשית (כ:ו)

כלל, from פלל to judge, related to כלל. As we had recognized at the event of the division of languages, כלל does not mean confusion, missing together and missing up materials which are there in order, but bringing a fresh element into a mass, incorporating it in all parts of the mass and so forming a new material of the mass. But, according to the Jewish conception that is the business of a judge. Lies and wrong create opposing quarrels, they cause disunion. The judge brings justice and right, the Divine Truth of matters into matter, makes it go into, and penetrate all phases of the dispute and by true justice brings about a harmonious unity into that which without it was clamouring dissention. Doing this to oneself is called התפלל. התפלל means: *To take the element of God's Truth, make it penetrate all phases and conditions of our being and our life, and thereby gain for ourselves the harmonious even tenor of our whole existence in God.* Jewish תפילה is accordingly, the most complete contrast to what is generally called "prayer." It is not an outflowing from *within*, an expression of that which the heart is already filled, for that we have other expressions, תחינה, שיח etc. but it is a renewed intake and penetration of truth which come from *outside*. If our prayers were not תפלה, if our praying were not התפלל working on our inner self to bring it on the heights of recognition of the Truth, and to resolutions for serving God, there would be no sense in having dixed times and prescribed forms for them. For this assumes that periodically at fixed times the masses of a community are always filled with one and the same state of feelings, one and the same trend of thoughts. Yea, such prayers would be rather superfluous. Feelings and thoughts which are already lively within you have no need first to be expressed, and least of all in set phrases placed in our hands. When the heart is full it can always find its own way to express itself, or it can be so full, that words, mere words, mean nothing and inarticulate silence is the only expression of such depths of feeling. Hence our prescribed prayers are not facts, truths, which they assume or are already fully conscious of, but are such that they wish to awaken, reanimate and keep ever afresh in us. One can truly say that the less we feel inclined to prayers, the greater is the necessity for saying them, the greater the importance, the greater the effect on us, of the work which we have to accomplish on ourselves by תפילה. The lack of inclination for it is itself the clearer sign of the clouding over and darkening of that spirit and that recognition of the great Truth which תפלה does not assume us to have, but which it is rather to create, animate and set right in us.